

Kikötőben maradt hajók : laptervezetek, meg nem jelent lapok válogatott bibliográfiája / Lakatos Éva ; sajtó alá rendezte, kiegészítette Herendi László. – Budapest : Országos Széchényi Könyvtár ; Gondolat Kiadó, 2017. 198 p. (Nemzeti téka)
ISBN 978-963-693-8314

Laptervek, meg nem jelent lapok válogatott bibliográfiája

A magyar sajtóbibliográfia mintegy százötven éves múltra tekint vissza; olyan személyiségek fémjelzik a szakterületet, mint az alapító *Szinnyei József*, a működését folytató *Petrik Géza*, *Kereszty István*, vagy a ma pályán lévő idősebb nemzedéknek szinte kortárs *Dezsényi Béla*. Az ő tanítványa és a nagy elődök munkásságának méltó folytatója volt a 2014-ben elhunyt *Lakatos Éva*, akinek monumentális munkája, *A magyar irodalmi folyóiratok repertórium*a 15 tomusból álló sorozata vagy *A magyar sajtótörténet válogatott bibliográfiája* öt kötete éppen úgy nélkülözhetetlen állandó segítője a kutatóknak, mint számos egyéb egyedi repertórium, bibliográfiája. Számtalan sajtótörténeti tanulmányt is publikált, írásainak gyűjteménye 2004-ben jelent meg *Sikersajtó a századfordulón* címmel. Lakatos Éva is tanúság arra, hogy bibliográfus, igazi, valódi bibliográfus csak olyan személy lehet, aki valamely szakterület elmélyült kutatója. Gyűjteményes kötetében ugyan szerényen „csak” bibliográfusnak tekintette magát; ars poeticáját az alábbiakban fogalmazta meg: „*Bibliográfusnak érzem magam, akit az ifjúsága idején megszeretett napilapok és folyóiratok leírása és megismerése vonz.*” Azonban a feldolgozás során tapasztalt speciális jelenségek mélyebb megértésének szándéka miatt lett a bibliográfia mellett a sajtótörténet kiváló kutatója és művelője is.

A *Nemzeti téka* sorozatban most megjelent kötetében fia, *Herendi László* sajtó alá rendezésében sok évtizedes feltáró munkájának egyfajta „mellékterméke” látott napvilágot: az anyaggyűjtés során ugyanis regisztrálta a meg nem valósult laptervekre vonatkozó híreket, közleményeket is. A *Kikötőben maradt hajók : laptervezetek, meg nem jelent lapok válogatott bibliográfiája* című, illetve alcímű összeállítás ezeknek a híreknek sajátos gyűjteménye, a tervezett, de meg nem jelent, illetve csak a próbaszámig jutó periodikumok bibliográfiája a kötet.

A kötet előszavát még Lakatos Éva írta és abban kételyeit is megfogalmazta, miszerint lehet-e, kell-e, van-e értelme olyan folyóirat- és újság-címekkel bibliográfiailag foglalkozni amelyekből „*legfeljebb csak tervek születtek, előfizetési felhívásaik is voltak, de a valóságban sohasem jelentek meg.*” A választ a jeles sajtótörténész, *Kókay György* szavaival adja meg, aki szerint az ezerhétszázkilencvenes évek körül „*kifejlődő folyóirat-irodalmunk megvalósult lapjai mellett, számos olyan lapalapítási szándékról van tudomásunk, amelyek csak a tervezetig jutottak el. Számbavételük azonban így is indokolt, hiszen a kor törekvéseinek a teljesebb megismeréséhez e zátonyra futott tervek is hozzátartoznak.*” Valóban, a korszellem – vagy ahogyan a német történetfilozófia nyomán gyakran

emlegetik, a *Zeitgeist* – mélyebb megismerését teszi lehetővé a meg nem valósult tervek számbavétele. Sok elképzelés – ha akkor nem is, de néhány évvel később, más, kedvezőbb körülmények között – mégiscsak megvalósult, hiszen megérett az idő az adott felvetés megszületésére. Jól jellemzi mindezt a kötet egyik tétele: *Pesthy Frigyes* 1865-ben engedélyt kért *Századok* címmel történeti folyóirat indítására; akkor még nem sikerült a periodikum megindítása, de két év múlva, a kiegyezés hatására jó irányban változó viszonyok, és a *Magyar Történelmi Társulat* megalapítása már lehetővé tette az első évfolyam közzétételét. Sokszor persze egy-egy új lap indításával kapcsolatos hírek, a mögöttük lévő információk teljesen légből kapottak, és mint ilyenek a hamis vélekedések terjedésének tanulmányozását jelenthetik. Jó példa erre a 350. tétel, amely egy pozsonyi lap, *A Nap* tudósítását közli, miszerint „*Babits Mihály undorodik a Baumgarten-alaptól és télen megindítja lapját a „Nyugat” ellen*”. A hírek nyilvánvalóan semmilyen komolyan vehető alapja nem volt, de mégis egyfajta adalék a kor irodalmi életére jellemző híresztelésekről és pletykákról, és mint ilyenek van jelentősége az irodalmi közélet árnyaltabb megismerésében.

Milyen okai lehettek annak, hogy végül nem jelent meg a tervezett kiadvány? Elsősorban a pénz, illetve annak hiánya játszott ebben szerepet, de az anyagiak elégtelen volta mellett gyakran a hatóságok cenzurális okokból nem engedélyezték egy-egy lap indulását, illetve arra is volt példa, hogy azonos cím miatt utasították el a kezdeményezők kérelmét. Az egykori sajtórendészeti előírásoknak megfelelően az engedély kérelmének benyújtásakor mellékelni kellett bizonyos számú előfizető listáját is; sokszor ezen a ponton hiúsult meg a kiadás.

A kötet 421 tételt tartalmaz időrendben. Az első tétel *Fischer Dániel* 1732-es laptervét mutatja be, az utolsó egy 2000-es elképzelést. Az egyes tételek felépítése jól áttekinthető. A tételszámot követően verzállal szedve a lap címe olvasható (ha a forrásban szerepel), éppen a korábban említett 350. tételben szögletes zárójelben az olvasható, hogy *Ismeretlen cím*. Ezt követi kerek zárójelben a tervezett megjelenési hely, majd annak a forrásnak megadása következik, amelyben szó van az adott periodikumról. A tételt a kurzívval szedett rövid értelmező magyarázat követi, amely a forrásként megadott adat értelmezését segíti.

Az annotációk szövege korrekt, tárgyyszerű, csupán egy-két esetben nem kellően szabatos. A 264. tételnél félreérthető a fogalmazás. A tétel *Az Újság* 1913. április 26-ai számára hivatkozva ad hírt egy

Bécsben indítandó lapról: „*A kormány napilapot készülni alapítani a császárvárosban, és alkuba is lépett a Taborstrassei nyomdával. A helytartótanács engedélyezte a lapindítást, ami május elsején jelenne meg. Szerkesztői lesznek Balisch Oszkár és Huppert Jenő – bécsi magyarok.*” A Helytartótanács aligha engedélyezte a lap indulását tekintettel arra, hogy az intézmény a kiegyezéssel, illetve a felelős magyar kormány megalakulásával megszűnt. A 416. tételben a *Világ* 1921-es híre alapján arról tudósít a bibliográfia, hogy a Kisgazdapárt napilapot indít, méghozzá tízmillió forintos alaptőkével, és az alapítók egyike *nagyatádi Szabó János*. Lehet, hogy a Világban így szerepeltek ezek az adatok, de helyes lett volna javítani: 1921-ben nem forint, hanem korona volt a fizetőeszköz, nagyatádi Szabó pedig *István* volt és nem János.

A bibliográfia gyűjtőköre egyébként nem korlátozódik a magyar államhatárokra: az 1920 után kisebbségi sorba került magyarság laptervei is helyet kaptak a kötetben, sőt az amerikai kontinensen, New Yorkban és Buenos Airesben elképzelt lapok adatai is megtalálhatók a kötetben.

Lakatos Éva és a sajtó alá rendező Herendi László a bibliográfiát válogatottnak mondja, azt értve ezalatt, hogy a tervezett hirdetési és reklámlapok adatait mellőzték. Mivel Herendi László folytatja az anyaggyűjtést, nyilván kerülnek elő majd újabb adatok elvetélt és nem megvalósult laptervekről. Egy hiányt magunk is megemlítünk: a *Mozgó Világ* indulását már 1969-ben kezdeményezték a lillafüredi tanácskozáson az akkori fiatal írók. Az évekig tartó huzavona után 1971 és 1974 között látott napvilágot a folyóirat előzményének tekinthető, azonos című antológia hat füzete, majd 1975 decemberében jelent meg a folyóirat első száma. Az ilyen és ehhez hasonló adatokat nyilván lehet szaporítani, hiszen a *Hitel* indulása is meglehetősen bonyolult volt, a pártállam sokáig igyekezett meggátolni a folyóirat indulását.

A kötet anyagát gazdag mutatórendszer (címmutató, névmutató, testületek, nyomdák, szervezetek mutatója, helységnévmutató) tárja fel. A bibliográfia nemcsak hasznos segédlete a sajtó- és művelődéstörténet kutatóinak, hanem olvasmányként is élvezetes és érdekes. Köszönet és elismerés Lakatos Évának, aki évtizedeken át fáradhatatlanul gyűjtötte az anyagot, és köszönet Herendi Lászlónak, aki édesanyja halála miatt a kötet sajtó alá rendezését magára vállalta.

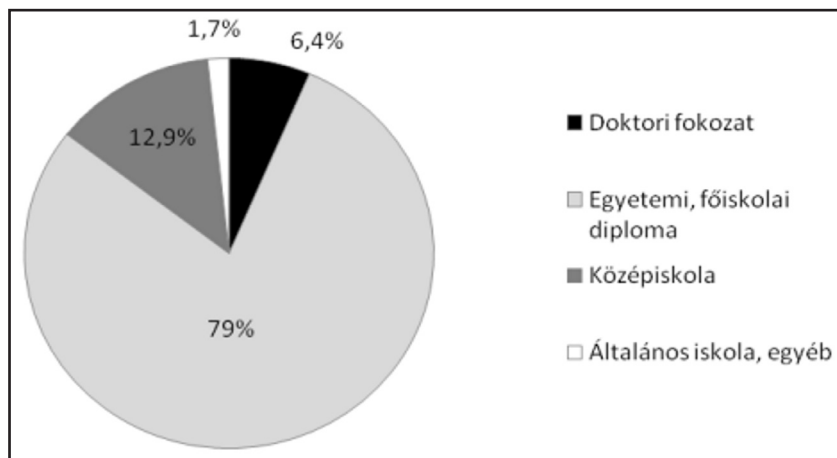
Pogány György

Hibaigazítás: téves ábraközlés

A Könyvtári Figyelő 2018. 1. számában RÓZSA Dávid: *Szakkönyvtár a holnap határán. 4. rész: A százötven éves KSH Könyvtár szerepváltozásai* című tanulmányának 5. és 7. ábrája helyett (ld. a szám 22–23. oldalán) tévedésből egy másik cikk ábrái kerültek. Elnézést kérünk a szerzőtől és az olvasóktól.

Mellékeljük – helyesen – az 5. és 7. ábrát, és javasoljuk, emeljék ki ezt az oldalt és helyezték/ragasszák az előző folyóiratszám 22–23. oldalán lévő ábrák helyére.

Könyvtári Figyelő 2018. 1. sz. 22. p.

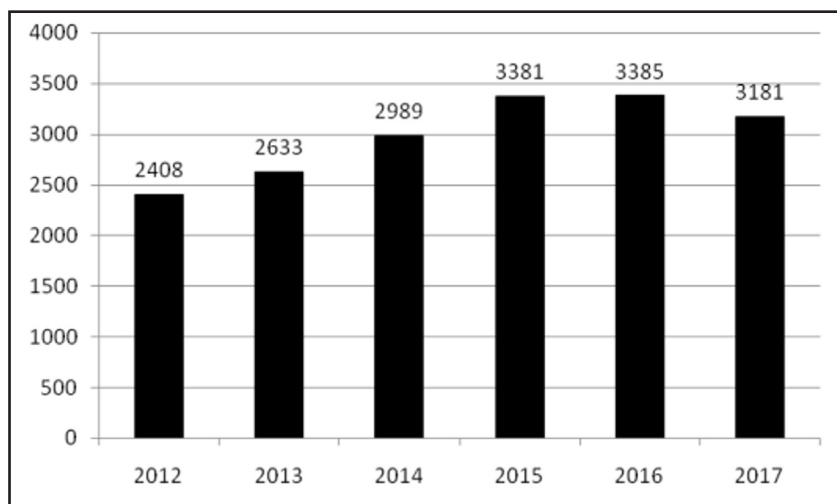

5. ábra

A KSH Könyvtár olvasóinak megoszlása végzettség alapján 2016-ban (n=295)

Forrás: Rózsa Dávid szerkesztése az Olvasószolgálati Főosztály kérdőíves felmérése alapján

Könyvtári Figyelő 2018. 1. sz. 23. p.

7. ábra

A KSH Könyvtár által teljesített könyvtárközi kérések száma 2012 és 2017 között

Forrás: saját szerkesztés a „Minisztériumi” statisztika éves bontásban, könyvtáranként (<http://www.odrportal.hu/web/guest/minisztériumi-statisztika-eves-bontasban-konyvtarankent>) alapján